

tah kot premisi vseh oblik človekovega mišljenja in delovanja. Med take vrednote štejem zlasti načelo svobode in enakosti, ki predpostavlja svobodo; načelo pluralizma in tolerance; načelo večine, omejeno z načelom priznavanja manjšine; načelo mirnega razreševanja konfliktov, ki na mikroravni vodi do konfliktno-kooperativnega sožitja in na makroravni do tistega miru med narodi, ki ga je že napovedoval Kant.

Mislím, da je pri nas na Slovenskem, kjer smo bolj žrtve naše avtoritarne tradicije z njenimi »desnimi« in »levimi« fundamentalizmi kot pa dediči liberalizma, zlasti pomembno poudariti pomen pluralizma in tolerance, ki edina lahko omogočita, da se izkoristijo vsi ustvarjalni potenciali slovenskega naroda in preprečita, da se nujne razlike med interesi in pogledi ljudi ne sprevržejo (znova) v sovražno razcepljenost.

BOGOMIL FERFILA

Relevantne svetovne razvojne izkušnje

V svojem prispevku bi rad opozoril na nekatera spoznanja, ki jih je mogoče uporabiti tudi pri sedanjih slovenskih razvojnih razpotjih. Skušal bom predstaviti pozitivne zglede (evropski in azijski razvojni koncept), pa tudi nekatere napačne poteze, ki so jih v svojem razvojnem kolapsu vlekla južnoameriške države.

1. *Evropske politike kompromisa*

V povojnem obdobju je Evropa svoje številne probleme (fizično uničenje, lakota, vplivi depresije 1930. leta itd.) pričela urejevati s strategijo kompromisa. Poglejmo najprej švedsko izkušnjo iz 30-tih let, ki je nekakšen prototip zgodovinskega kompromisa. V tem obdobju so švedski socialdemokrati pričeli ustvarjati povezavo z Agrarno stranko. Vsaka stran se je odrekla svoji tradicionalni politiki v zameno za podporo enega od svojih ciljev. Socialdemokrati so se tako odrekli svojemu nasprotovanju kmetijskim subvencijam, Agrarna stranka pa nasprotovanju kompenzacijam delavcem med brezposelnostjo. Sprva so konservativne stranke in delodajalci nasprotovali temu sporazumu, ko pa se je 1936. leta potrdil na volitvah, je bil vsesplošno sprejet. 1938. leta so se predstavniki biznisa, delavcev in kmetov zbrali v Saltjobadezu za drugo pogodbo: socialisti naj bi sprejeli zasebni nadzor menedžmenta in naložb v zameno za polno priznanje sindikalnih pravic, visokih mezd, welfare paketa, polne zaposlenosti; biznis pa naj bi dobil v zameno nadzor podjetij in odpoved štrajkov; kmetijstvo naj bi sprejelo takšne koncesije delu in biznisu v zameno za stalno podporo kmetijstvu.

Švedski zgodovinski kompromis je bil tako sklenjen že pred začetkom druge svetovne vojne. Kljub temu da je bil nedvomno tudi pod pritiskom zunanjih dejavnikov, je nastal kot rezultat dogovora avtonomnih skupin.

Po vojni so v Zahodni Nemčiji zavezniki nevtralizirali avtoritarno desnico in komunistično levico. Podpirali so centralistne politične sile (Konrad Adenauer) in

krščanske demokrate. Kancler Adenauer in gospodarski minister Erhard sta zavrnila planski pristop, ki so ga zagovarjali nemški socialdemokrati. Sindikati so dobili močne organizacijske pravice ter sedeže v direktorskih boardih. Močna welfare mreža je ščitila ljudi pred pritiski poslovnih krogov.

V Veliki Britaniji so volitve 1945. leta postavile prvo nemanjšinsko laburistično vlado v britanski zgodovini. Po eksperimentiranju s planiranjem in nacionalizacijo se Velika Britanija ponovno vrne k tržni ekonomiji.

Povojna prilagajanja so bila najtežja v Franciji in Italiji, kjer so nastopili resni konflikti z delavstvom. Teoretično je bila širina razprav o razvojnih možnostih precej širša kot v drugih državah.

Vse te države pa so se v povojnem obdobju začele postopoma premikati proti širokemu družbenemu konsenzu oziroma kompromisu. Levica se je sprijaznila s trgom in zasebno lastnino, kapitalisti so sprejeli sindikate in kolektivna pogajanja v ustavnem okviru ter welfare državo. Oboji so podpirali kmetijske programe, kmetijski sektor pa industrijske cilje. Vsi so do neke mere sprejeli določeno stopnjo vladne intervencije in regulacije, za uravnavanje in ohranjevanje polne zaposlenosti pa so uporabljali demand management. Brez dvoma je k ustvarjanju širokega družbenega konsenza prispeval svoje tudi ugoden gospodarski položaj. Povojna Zahodna Evropa, ZDA, Kanada in Japonska so imele obdobje izjemne rasti. Prosperiteta je preseгла razredne meje, množična potrošnja in hitra gospodarska rast sta zmanjševali socialno napetost. Kompromis je bil takrat videti močnejši, kot si je kdor koli v njegovem začetnem obdobju lahko predstavljal. Temu so bile prilagojene tudi tedanje ekonomske politike – uravnavanje povpraševanja in poudarek na mešani ekonomiji. Teoretični diskurz se ni več ukvarjal s temeljnimi dilemami nacionalizacije, delavske participacije, osnovnimi tržnimi načeli, protekcionizmom, marveč so v prvi plan prišle dileme učinkovitega menedžmenta. Evropska levica se je postopoma odrekala nacionalizaciji in drugim značilnostim ortodoksnega marksizma, komunistične partije so se obračale proti evrokomunizmu, konservativne stranke pa so sprejele welfare državo in keynesijanski pristop k polni zaposlenosti.

2. Azijski razvojni boom in polom Latinske Amerike

Azijski tigri (Južna Koreja, Singapur, Hongkong, Tajvan) so razvojni fenomen 20. stoletja (na čelu z Japonsko seveda). Vendar tudi druge azijske države stopajo po njihovi poti – Tajska, Filipini, Kitajska.

Naraščajoča krivulja gospodarske rasti v azijskih državah, ki ji ni videti konca, je nedvomno izjemen dosežek. Dodatno ga še poveča dejstvo, da je večina azijskih držav uvoznice nafte in so bile tako bolj kot države Latinske Amerike prizadete z naftnim šokom v 70-tih letih. Seveda pa so nanj v primerjavi z latinskoameriškimi državami ustrezno reagirale.

Lahko navedemo tri poglobitve razloge razvojnega uspeha azijskih držav:

1. Večina teh držav je imela v primerjavi z ZDA ter državami OECD in Latinske Amerike zelo nizke startne osnove. Tudi danes so še na nizki stopnji razvitosti, vendar pripravljene in sposobne za hiter razvoj (low level catch-up stage of development). Zato so donosi od naložb v izobraževanje in materialne vire visoki.

2. Nedvomno je ključno vlogo odigral prodoren in uspešen narodnogospodarski menedžment. Posebej se je to pokazalo pri odločanju o zadolževanju pri

komercialnih bankah, inflaciji in davčni politiki. Podobno kot latinskoameriške države so tudi azijske države najemale razvojna in premostitvena posojila, ko so imele plačilne probleme ob naftnih šokih. Vendar so bile pri tem mnogo preudarnейše. Države, ki so bile visoko zadolžene, kot na primer Bangladeš, Indija, Pakistan, so najemale posojila predvsem pri tujih vladah in mednarodnih institucijah ob fiksnih obrestnih meri in drugih pogojih, ne pa pri komercialnih bankah pod spreminjajočimi se pogoji (floating rates). Uspelo jim je zadržati majhen javni (vladni) sektor, sorazmerno majhno število državnih uslužbencev (z izjemo Indije), z relativno nizkimi plačami. Kot neposreden odgovor na naftna šoka so ukinali vse subvencije domačim porabnikom nafte. Te države praviloma vodijo konzervativno davčno politiko ter so zelo previdne z inflacijo. To je veljalo v prvi vrsti za Indijo, pozneje pa so takšne strategije sprejele tudi Kitajska, Indonezija, Južna Koreja, Tajvan, ki so vse imele izkušnje s hiperinflacijo v prejšnjih desetletjih.

3. Azijske države so posebno pozornost posvečale pospeševanju izvoza in izvozne usmerjenosti, diverzifikaciji izvoznega programa in ohranjanju kompetitivnosti domače valute. Zato jim je na svetovnem trgu uspelo povečati delež lastnega izvoza. Tudi trgovinska povezanost med samimi azijskimi državami je bila večja kot med državami Latinske Amerike.

Če primerjamo latinskoameriške razvojne izkušnje na eni strani ter izkušnje azijskih in OECD-držav na drugi strani, lahko ugotovimo dve bistveni razliki:

1. Za latinskoameriške države so značilne velike in stalne razlike v dohodku različnih skupin prebivalstva (npr. vrednost Ginijevega koeficienta v 60-tih in 70-tih letih za latinskoameriške države je bila 0,527, za azijske 0,395, za OECD 0,379, za ZDA pa 0,404).

Neenakost v Latinski Ameriki je bila dediščina starega kolonialnega sistema izkoriščanja (suženjstva v Braziliji in peronstva drugje). Lastništvo zemlje ni bilo nikoli tako široko distribuirano kot v Aziji, Evropi in ZDA. Edina zemljiška reforma je bila izvedena v Mehiki, kjer pa so zemljo dali mehiškim zadrugam (egidos). Izobrazbene možnosti kot poglavitni dejavnik vertikalne mobilnosti sodobnih družb so bile močno zožene in omejevale, velike so bile tudi variacije regionalnih neenakosti (npr. v Braziliji je bil razpon v dohodku per capita med zveznim okrožjem in Piani 1980. leta 9:1, v Mehiki 6,3:1, v ZDA in Franciji največ 2:1, v Nemčiji 2,6:1 itd.).

2. Visoka inflacija v državah Latinske Amerike je imela korenine zlasti v čezmernem vladnem trošenju, ki je močno presehalo realne vire financiranja.

MOJCA NOVAK

Na čem svet stoji?

Tako pojem »razvoj« kot različni koncepti, katerih predmet »obdelave« je, so zadnja desetletja na precej slabem glasu. Evforija, ki je spremljala gradnjo med drugo svetovno vojno razrušenih držav in družbenih sistemov ter na novo nastalih držav, osvobojenih kolonialne prevlade, je porodila tudi različne programe, kako dohitevati zahodni, razviti svet. Kolonije so postale »države v razvoju«, socialistič-